

De landbouw in ons land bepaalt van oudsher sterk de condities voor natuur in het landelijk gebied. Door haar dynamiek - steeds wisselende gewasarealen en veranderende landbouwpraktijken - maken telkens andere planten- en diersoorten hun opwachting. Sommige hiervan zijn wij gaan waarderen en weidevogels of akkerkruiden gaan noemen. De laatste decennia echter lopen veel karakteristieke landschapselementen en kenmerkende soorten in aantal terug. Mede als reactie hierop heeft het agrarisch natuurbeheer in Nederland zich sterk ontwikkeld. Het belang ervan wordt inmiddels door de overheid erkend. Reden te meer voor een reflectie op de doelstellingen. Wat willen we met agrarisch natuur- en landschapsbeheer eigenlijk bereiken?

De dominante benadering binnen het agrarisch natuurbeheer is een *top-down* benadering, waarbij men zich richt op het behoud van specifieke soorten. Motiverend voor boeren, burgers en beleidsmakers als de doelen worden gehaald, maar kwetsbaar als de resultaten achterblijven bij de verwachtingen. Bij het soortenbeheer, bijvoorbeeld gericht op weidevogels, zijn we begonnen met het nemen van slechts enkele noodzakelijk geachte maatregelen zoals nestbescherming. Maar de uitvoering van beheerspakketten op individuele bedrijven alleen, draagt waarschijnlijk te weinig bij aan het herstel van de desbetreffende vogelpopulaties. Daarom beleven we nu de aanzet van een meer systeemgerichte aanpak, bijvoorbeeld met het mozaïekbeheer. Steeds meer landschapsecologische factoren worden in hun ruimtelijke samenhang bij het weidevogelbeheer betrokken.

Een principiële bezwaar van de soortenbenadering is dat er weinig recht wordt gedaan aan zowel de dynamiek van de landbouw als aan de veranderlijkheid van de natuur. Het is te verwachten dat de toekomstige productiewijze van de landbouw steeds meer uit de pas gaat lopen met het beheer van de soorten die we willen behouden. De kans dat de overheid steeds verdergaande beheersmaatregelen en de oplopende kosten die hiermee samenhangen, tot in lengte van jaren compenseert, is klein. Dat is alleen te verwachten bij een beperkt aantal soorten en in bepaalde kerngebieden waar sprake is van internationale verdragen en verplichtingen.

Daarom is naast de soortgerichte benadering van het agrarisch natuurbeheer ook een tweede - *bottom up* - benadering noodzakelijk. Deze kan worden getypeerd als een procesbenadering, waarmee we, in de vorm van natuurontwikkeling, reeds kennis gemaakt hebben. Bij de landbouw gaat het dan om het stimuleren van de processen in, op en rond akkers en graslanden, die nodig zijn om natuur überhaupt een kans te geven. Het accent komt te liggen op het scheppen van goede randvoorwaarden, en wel op alle landbouwbedrijven. Dat betekent allereerst het creëren van ruimte voor natuur. Zo bestaat een akkerbouwbedrijf in ons land voor slechts 2-3% uit elementen als sloten en slootkanten. Daarmee is de speelruimte voor natuur rond de percelen gewoon te beperkt. Ten tweede gaat het ook om het productieoppervlak zelf. We hebben een schone bodem nodig met een rijk leven aan bacteriën, schimmels en ho-

gere organismen zoals regenwormen en insecten. Het 'kleine spul' in en op akkers en graslanden vormt de basis van het voedselweb en is van levensbelang voor het voorkomen van vogels en zoogdieren in het agrarisch gebied. Welke soorten dat zijn, is niet altijd te voorspellen en zal veranderen in de tijd.

De procesgerichte benadering is verwant aan de ecologische en geïntegreerde landbouw. Daarmee komen de sporen van de 'low input' landbouw, de intrinsieke en de functionele biodiversiteit bij elkaar. Een dergelijke benadering kan gestimuleerd worden door het natuur- en landschapsbeheer weer te verbinden met de agrarische productie, bijvoorbeeld via het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) van bedrijven in de agroproductieketen en het stellen van productievoorwaarden (*cross compliance*) in het kader van het EU-landbouwbeleid. Op een dergelijke manier komt de sector tegemoet aan de veranderde normen en waarden in de samenleving ten aanzien van de landbouwproductie. Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer speelt daarbij een sleutelrol.

GEERT DE SNOO

Prof. Dr. G.R. de Snoo sprak op 28 oktober 2004 een oratie uit bij de aanvaarding van het hoogleraarschap Agrarisch natuur- en landschapsbeheer aan Wageningen Universiteit. Deze Orakel is op zijn redevoering gebaseerd.